

Celalettin Arif Bey (1875 -1930)

Celalettin Arif Bey

Celalettin Arif Bey 1875'te İstanbul'da dünyaya geldi. Babası Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Başkâtipliğini yapmış olan Mehmet Arif Bey'dir. Soğukçeşme Askerî Rüştiyesi'ni, Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. 1895'te Fransa'ya gitti ve Paris'te Hukuk ve Siyaset Bilimi okudu. 1901'de Mısır'a gitti. Burada stajını bitirdikten sonra Kahire'de avukatlık yaptı. 1908'de II. Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a geldi, Hukuk Fakültesinde ve Mülkiye Mektebinde Anayasa Hukuku öğretim üyeliğine atandı. Hukuk-u Esasiye adıyla 1909 ve 1916 yıllarında kitap olarak yayımladı. 1908'de Meşrutiyetin yeniden ilanından sonra ülke seçimlere giderken kimi meşrutiyetçi aydınlar bir araya gelerek siyasal parti kurma harekâtını başlattılar. Celalettin Arif Bey de bunlar içinde yer aldı ve Ahrar Partisi'nin kurucu üyesi oldu. 1908 seçimlerinde de Ahrar Partisi'nin İstanbul mebus adayı oldu ise de seçimlerde parti bir varlık gösteremediği için mebus seçilemedi. 1911'de İstanbul Barosu'na kaydını yaptırarak öğretim üyeliği yanında Avukatlık yapmaya başladı. 1914'te İstanbul Barosu Başkanlığına seçildi. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi üzerine İttihat ve Terakki karşıtlarınca Divan-ı Harbi Örfiye verilen İttihat ve Terakki Hükümetlerinin kimi üyelerinin avukatlığını yaptı. Mütareke döneminde ortaya çıkan çeşitli cemiyetlerde, siyasî örgütlerde yer aldı. Vahdet-i Milliye'nin kurucu üyesi oldu. Milli Kongreye Baro temsilcisi olarak katıldı, İzmir'in işgali üzerine 26 Mayıs 1919'da Padişah Vahdettin'in Başkanlığında toplanan Saltanat Şûrası'na Baro Temsilcisi olarak katıldı. Milli Ahrar Partisi ve Çifçiler Derneği tarafından 1919 seçimlerinde mebus adayı olarak gönderildi. 1919 seçimlerinde İstanbul ve Erzurum'dan mebus seçildi ise de O Erzurum mebusluğunu tercih etti. Mustafa Kemal Paşa'nın yeni seçilen mebuslarla Ankara'da görüşme yapmak isteğine sıcak bakmadı. 12 Ocak 1920'de çalışmalarına başlayan son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na katıldı, 26 Ocak 1920'de geçici başkanlığa, 31 Ocak 1920'de başkanvekilliğine seçildi. Meclis-i Mebusan Başkanı Reşat Hikmet Bey'in ölümünden sonra 4 Mart 1920'de Meclis-i Mebusan Başkanlığına seçildi. Meclis-i Mebusan'da milli düşünceye sahip mebuslarca kurulan Felâh-ı Vatan Grubu içinde yer aldı (bkz. Felah-ı Vatan Grubu) ve Grup Başkanlığına getirildi. Misâk-ı Millinin kabulünde önemli rol oynadı. 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilmesinden sonra Mustafa Kemâl Paşa'ya katılmak üzere Ankara'ya geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanması için Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanan seçim bildirisine 'Bizim anayasamızda böyle olağanüstü meclisin toplanmasına ilişkin hüküm yoktur' gerekçesiyle itiraz etti. 2 Nisan 1920'de

Ankara'ya geldikten sonra hem İstanbul'un işgalini protesto eden hem de İstanbul'da kalan mebus arkadaşlarını Ankara'ya çağırarak bildirimler yayınladı. 23 Nisan 1920'de çalışmalarına başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İkinci Başkanlığa seçildi. 25 Nisan 1920'de İcra Vekilleri Heyetini (Hükümeti) oluşturabilmek ve Hükümetle Meclisin ilişkilerini düzenleyebilmek için 15 kişiden oluşan bir layiha encümeninin seçilmesini, hazırlanacak yasa teklifinin Mecliste görüşülünceye kadar da 5-6 kişiden oluşan geçici bir İcra Encümeninin (Hükümetin) oluşturulmasını istedi. 25 Nisan 1920'de oluşturulan Geçici İcra Encümeni içinde yer aldı. Layiha komisyonuna seçildi ve İcra Vekillerinin seçilmesi yasasını hazırlayan ekibin içinde bulundu ve Mecliste teklifi savundu. 3 Mayıs 1920'de 85 oy alarak Adliye Vekilliğine seçildi. Bu arada İstanbul Hükümetince kurulan Nemrud Mustafa Paşa başkanlığındaki Divan-ı Harbi Örfi'de 6 Haziran 1920'de idama mahkûm edildi. 15 Ağustos 1920'de rahatsızlığını öne sürerek iki ay izin aldı ve seçim bölgesi olan Erzurum'a gitti. Hüseyin Avni Bey (Erzurum) ile Erzurum'da bir 'halk idaresi' kurmak istedi. Bunun için de önce ordu ambarlarında yolsuzluk olduğu, silah ve cephanenin kaybedildiği gerekçesiyle Erzurum valisi Miralay Kâzım Bey'in görevinden alınmasını Mustafa Kemâl Paşa'dan rica etti. Kâzım Karabekir Paşa ile görüşerek kendisinin Vilayât-ı Şarkiye (Doğu illeri) valiliğine getirilmesine yardımcı olmasını istedi. Kâzım Karabekir Paşa da bu isteği Mustafa Kemâl Paşa'ya iletti. Mustafa Kemâl Paşa bunu onaylamadı. Mustafa Kemâl Paşa'nın uyarısı üzerine Celalettin Arif Bey ve arkadaşlarının ne yapmak istediklerini anlayan Kâzım Karabekir Paşa da Celalettin Arif Bey konusundaki önerisinden vazgeçti. Mustafa Kemâl Paşa, Celalettin Arif Bey'in Ankara'ya dönmesini istedi. Ankara'ya dönen Celalettin Arif Bey 20 Ocak 1921'de kabul edilen Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'ndaki kimi maddeleri siyasî düşüncesiyle bağdaştıramadığını gerekçe göstererek 24 Ocak 1921'de Adliye Vekilliğinden istifa etti. İcra Vekillerinin görev ve sorumluluklarını hazırlamakla görevli Özel Komisyon'un başkanlığını yaptı. 12 Mayıs 1921'de, Marienbad kaplıcalarında tedavi görmek gerekçesiyle, İtalya ve Fransa ile ilişkileri yumuşatma ve İngiltere'den ayrı olarak bir barış ortamı hazırlama görevi ile 4 ay izinli olarak Avrupa'ya gönderildi. Eylül 1921'de Ankara'ya döndü. 26 Aralık 1921'de Cami Bey'in yerine Roma Temsilciliğine atandı. Mecliste oluşan Atatürk karşıtı İkinci Grup içinde yer aldı. 12 Temmuz 1922'de Rauf Bey'in başkanı olduğu İcra Vekilleri Heyeti'nde Adliye Vekilliğine seçildi. Ancak O Roma'daki görevini sürdürme arzusunda olduğunu belirterek bu görevi kabul etmedi. 27 Haziran 1923'te görevinden ayrıldı ve yurda dönmedi. 18 Ocak 1930'da Paris'te öldü. Cenazesi yurda getirilerek 14 Şubat 1930'da İstanbul Merkezefendi Kabristanında toprağa verildi.

İhsan GÜNEŞ

KAYNAKÇA

ARAR, İsmail, "Halife Olmak İsteyen Meclis-i Mebusan Reisi Celalettin Arif Bey", **Tarih-Toplum**, C 7, S 41-42, s.43-48, 18-24.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi**, Cilt 3, TBMM Yayınları, Ankara 1995.

Gazi Mustafa Kemâl, **Nutuk**, AAMY, Ankara 1989.

Hâkimiyet-i Milliye.

İrade-i Milliye.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, I. Dönem.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/celalettin-arif-bey-1875-1930/?pdf=3734> adresinden erişilmiştir